FRANO DUJMOVIĆ

NIN I ŠIBENIK

Nin i Šibenik do početka XV stoljeća

Odnosi između naših srednjovjekovnih primorskih gradova bili su vjekovima vrlo živi i intenzivni te su dobivali razne forme, ali uvijek rukovođeni lokalnim interesima. Prošlost tih gradova ispunjavaju čvrsti međusobni sukobi i antagonizam, pri čemu su u njima nalazili utočište stranačke izbjeglice. U naročito teškim situacijama nalazimo i uzajamno pomaganje protiv zajedničkog neprijatelja, bilo s kopna bilo s mora. Njihove prijateljske veze ogledaju se i u pozivanju iskusnih svjetovnih ili crkvenih ličnosti pojedinih gradova, koje su postavljali na visoke položaje gradske uprave. Budući da se svi nalaze na moru, to su među njima postojale vrlo žive trgovačke pomorske veze, koje su u ovo doba bile ugrožene i često ometane. Dijelimo ih u dvije skupine, starije s romanskom osnovicom i novije koje je osnovao naš narod, a među te spadaju gradovi Šibenik i Nin.

Gradovi Nin i Šibenik, udaljeni jedan od drugog nepunih sto km, razvili su se kao značajni primorski centri srednjovjekovne Hrvatske. Nin izrastao na ostacima i tradiciji stare Aenone, javlja se vrlo rano kao sjedište hrvatskih knezova. Početkom IX stoljeća, u doba ekspanzije franačke države, u čijoj su politici pokrštavanje i crkvena organizacija bili glavna sredstva za potčinjavanje perifernih naroda, grad Nin, u kojem je tada bila podignuta crkva sv. Asela, pokazao se najprikladnijim za osnutak crkvenog središta među Hrvatima. Ninski biskup postao je sufragan akvilejskog patrijarha u Čedadu (Cividale, Forum Eulii), u kojem je bilo i sjedište franačkog markgrofa pod čijim je vrhovništvom bila Dalmatinska Hrvatska. Naše zemlje imale su da služe franačkoj politici kao baza u njezinoj daljoj ekspanziji na Balkan. Novoosnovana ninska biskupija širila se po čitavoj teritoriji hrvatske kneževine[1] dok

[1] Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara, Zagreb 1925, str. 362.

su bizantinski gradovi bili pod jurisdikcijom carigradskog patrijarhe. Međutim je koncem IX st. ninski biskup Teodozije postao za kratko vrijeme splitskim nadbiskupom, ali poslije njega javlja se u Splitu Petar, a u Ninu Adlefreda, koji više nije bio pod akvilejskom patrijaršijom nego direktno pod vlašću rimskoga pape.[2] Početkom X st. ninski biskup Grgur došao je u sukob sa splitskim metropolitom, jer je htio da preuzme primat nad dalmatinskim gradovima, kao što je to ranije bio postigao Teodozije.[3] Grgur nije u tome uspio na crkvenim saborima u Splitu 925. i 928. Ninska biskupija bila je 928. ukinuta uz obrazloženje da grad Nin nije nikad bio sijelo biskupa a papa Leon VI dodijelio je Grguru skradinsku biskupiju, koja se spominje 530. god. Ne postoje nikakve vijesti o djelovanju Grgura u Skradinu,[4] nedaleko Šibenika, koji vjerojatno tada nije još postojao. Ninska biskupija bila je obnovljena god. 1075.[5]

Dok je tako Nin odigrao značajnu ulogu u počecima naše državnosti u VIII, IX i X stoljeću, grad Šibenik javlja se kasnije. u XI st. (1066), kao jedan od najstarijih hrvatskih i jugoslavenskih gradova. Javlja se najprije kao župsko sjedište, a kasnije kao gradsko naselje. Brzo je napredovao, vodeći upornu borbu za postizanje municipalnog statusa i ravnopravnosti s ostalim dalmatinskim gradovima, što je i postigao koncem XIII stoljeća. Otada su historijske vijesti o vezama ovih dvaju naših primorskih gradova brojnije i određenije. Početkom XIII st. je Domaldo, nasljedni knez Šibenika, razvio značajnu pomorsku aktivnost okupivši naše primorske gradove u kojima je bio knez. U toj koaliciji naših gradova bio je i Nin, kojemu je 1208. god. Domaldo također bio gradski knez.[6] Nakon pada Domalda dvadesetih godina XIII st., koga su potisnuli bribirski knezovi, preuzeli su oni odlučujuću ulogu u političkim zbivanjima na našem primorju, uz učešće naših gradova. Godine 1294. obavezuju se kao garanti bribirskih knezova Veneciji da omiški gusari neće napadati mletačke brodove,[7] Nin i Šibenik. Doskora je došlo do sukoba između Mladena Bribirskoga i Šibenika. U ratu koji je među njima buknuo Šibenik zatraži pomoć Venecije i g. 1323. prizna njezinu vlast, što nekoliko godina kasnije, g. 1329, učini i Nin. Dolazak ovih i drugih dalmatinskih gradova pod Veneciju značio je i prestanak su-

[2] Ib., str. 392.

[3] »sibi ius metropoliticum indebite vendicando«, ib., str. 421.

[4] Prema jednom zapisu iz XIV st. »biskup Grgur često je zalazio u Šibenik i da bi proveo dobar dio godine kod benediktinskog samostana u Morinjam gdje da je umro i pokopan god. 950.« P. Kaer, Povjestne crte grada Šibenika i njegove okolice. Dio prvi, str. 40. Kaer je mišljenja da je ova vijest skovana u XIII st. kad je Šibenik vodio borbu za otcjepljenje od trogirske biskupije. Ovaj nesigurni zapis bila bi prva vijest o vezama Nina i šibenskog područja.

[5] Forminus Nonensis. Rački, Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illust., Zagrabiae 1877, str. 210.

[6] Lucius, Delle memorie di Tragurio hora detto Traù, str. 28.

[7] G. Novak, Povijest Splita, str. 144.

premacije bribirskih knezova i konačno njihov nestanak u Dalmatinskoj Hrvatskoj. Za vrijeme rata između Venecije i kralja Ludovika, prvi se pobunio protiv Venecije Šibenik. Njegov poslanik Radoslav Krušvenčić stupi pred bana Ivana Ćuza, prigodom opsade Nina, i 14. XII 1357. predade mu grad Šibenik s kotarom. Tom prilikom ban je potvrdio gradu stare uredbe i privilegije i teritorijalno povećao šibenski distrikt.[8] Zadarskim mirom između Venecije i kralja Ludovika 18. II 1358. svi naši gradovi pripali su svom prirodnom zaleđu. Ludovik je doduše stekao sada Dalmaciju, ali u svojim pomorskim operacijama bio je upućen jedino na brodovlje dalmatinskih gradova. Kad je opremao vojvodu dalmatinskog i hrvatskog Karla Dračkoga g. 1373. u Napulj, imali su da među ostalima i gradovi Nin i Šibenik dadu ljude i brodove za tu ekspediciju.[9] Da je Nin i dalje zadržao svoje značenje i važnost u ugarsko-hrvatskoj državi, vidi se po tome što je kralj Žigmund g. 1396. sazvao veliki sabor Kraljevine Hrvatske i Dalmacije u tom gradu, na kojem su se među ostalim rješavali i sporovi između pojedinih gradova.[10]

Dolazak pod Veneciju i turska opasnost

Početkom XV st. Veneciji je nakon četiristoljetne borbe pošlo za rukom da zavlada našim primorskim gradovima. Nin je dobila g. 1409, iste godine kad je kupila Dalmaciju od Ladislava Napuljskoga, dok se Šibenik predao tek nakon trogodišnjeg otpora na temelju mirovnog ugovora g. 1412. Novi teritorij mletačke Dalmacije, koji je bio od velike važnosti za osiguranje njezina trgovačkog puta k Levantu, sastojao se od izduženog iskomadanog kopnenog dijela od Nina do Omiša i susjednih otoka. Dolazak pod Veneciju značio je prestanak municipalne slobode naših gradova. Svu vlast preuzeli su gradski knezovi (conte e capitano), koji su se oslanjali na mletačke činovnike i na domaće plemiće, koji su radili u općinskim uredima, a u gradskom vijeću predstavljali su savjetodavno tijelo. Mletačka vlast donijela je ekonomsko opadanje, jer su sada bile prekinute vjekovne veze sa zaleđem. Gradovi su morali da preorijentiraju svoju ekonomiku i da se podvrgnu sebičnim interesima glavnog grada, kamo su morali izvoziti svoje proizvode uz naplatu carine. Šibensko plemstvo, kao i ostalih dalmatinskih gradova, nije s radošću primilo novu situaciju. Međutim, u vezi s turskom opasnošću koja se nezadrživo približavala, a naročito kad su se Turci približili gradskim bedemima, ono je u Veneciji vidilo jedinu mogućnost organiziranog otpora i obrane teritorija komuna i vlastitih interesa.

[8] Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, sv. XII, 437—439.
[9] G. Novak, n. d., str. 190.
[10] Ib., str. 208.

Takav slavitelj »pelagi reginae« bio je i humanista Juraj Šižgorić.[11] Pa i Petar Zoranić pokadio je mletačkom lavu.[12] Međutim bilo je i onih koji su drukčije mislili. Takav je bio prvi hrvatski historičar Dinko Zavorović (1540—1610) koji se posvetio proučavanju prošlosti svog rodnog grada.[13] On nije bio prijatelj Venecije, zbog čega je bio protjeran na dulji niz godina i ratovao je protiv Turaka u Hrvatskoj i Ugarskoj. On donosi u svom djelu stihove Danijela Divnića (»egregiae spei adolescens«), sina Franjina, koji oplakuje stanje domovine.[14]

Pojavom Turaka na Balkanu i nakon pada Bosne, Dalmatinska Hrvatska u zaleđu gradova postala je pogranično područje, poprište turskih osvajanja, trkalište redovitih i neredovitih turiskih četa, i njezin pad bio je pitanje vremena. Turci su naime pored glavnog cilja, prodora u središte Evrope, težili da izbiju i na Jadransko more. Godine 1514. osvojili su Karin i Korlat, a nakon pada Knina g. 1522. brzo su osvojili ostale ključne položaje. Iste godine pao je Skradin, 1523. Ostrovica, a 1524. Sinj. Za vrijeme rata između pretendenata za ugarsko-hrvatsko prijestolje, između Zapolje i Ferdinanda, još g. 1527. osvojili su Obrovac i Udbinu. Padom Udbine i Like likvidirani su ostaci Hrvatske na jugu osim Klisa, koji se održao do g. 1537. Ovim osvajanjima Turci su postali neposredni susjedi teritorija dalmatinskih gradova. Granice gradskih distrikta bile su ranije garantirane darovnicama i ugovorima, koje Turci sada nisu respektirali. Oduzeli su prostrane teritorije i došli u neposrednu blizinu samih gradova, prekinuvši praktički kopnene veze među njima i na taj način ugrozili istočnu obalu Jadrana. Stanovništvo iz osvojenih krajeva emigriralo je dijelom u gradove i na otoke, čime se brojčano povećalo njihovo stanovništvo, a dijelom u sigurnije predjele prekovelebitske Hrvatske. Pored učestalih ratova između Venecije i Turske[15] nastupilo je u međuvremenu doba neprekidnog malog rata i opće nesigurnosti. Šibenik je u početku bio više ugrožen od Nina, jer su nakon pada Skradina Turci postavili zahtjev da im se dozvoli prolaz kroz šibensku luku do toga grada. Nakon gradnje pomorske tvrđave sv. Nikole to im je bilo onemogućeno. U XVI stoljeću Šibenik je bio pored Zadra najveći grad Dalmacije. Imao je preko 8000 stanovnika, a otprilike toliko i njegovi otoci.[16] Na kopnu od 300 sela nakon turske okupacije ostalo je samo 15. Gubitkom tih sela izgubljena je ekonomska baza, pa je glavni izvor prihoda grada bila trgovina s Vlasima i osta-

[11] »Tunc aurea saecula redire visa fuerunt, tunc quasi ex cloaca civitas effecta«, »quid felicius quam sub Venetorum ditionem vitam degere«, Građa za pov. književnosti hrvatske, II.

[12] Pet stoljeća hrvatske književnosti. F. Švelec, Petar Zoranić, str. 11.

[13] Trattato sopra le cose di Sebenico.

[14] »Turcha heu rapuit rura et gens extra iura
Praestat sola fides, caetera rapta vides«. Trattato..., str. 98.

[15] Ratovi između Venecije i Turaka: 1463—1479. kao saveznik kralja Matijaša, 1499—1502, 1537—1541, 1570—1573 (ciparski rat), 1645—1669 (kandijski rat), 1685—1699. te 1715—1718.

[16] Monumenta spect. hist. Slav. merid., VIII, str. 204, 206.

lim turskim podanicima, naročito solju i radom skradinskih mlinova. O ekonomskoj krizi govore brojni izvještaji gradskih knezova i generalnih providura. Ona je u prvom redu pogađala gradsku sirotinju, a manje se odražavala na život plemstva i klera. Dok je Šibenik bio bolje utvrđen i imao bolje uslove za obranu, Nin nije imao te pogodnosti, a k tome boravak u njemu bio je otežan zbog malaričnosti područja.[17] Nin je predstavljao slabo uporište u koje se u doba turskih provala mogao skloniti okolni narod. Za rata 1499—1502. jedva se obranio, a g. 1528. predlagalo se da grad bude srušen. U svom izvještaju Giustiniani piše da je Nin »rovinata e abitata da gente rustica ... e per la maggior parte vacua«.[18]

U ovo teško doba naše povijesti odigrali su u Ninu značajnu ulogu članovi šibenske porodice Divnić, koji su kao crkveni dostojanstvenici radili i zalagali se na spasavanju napaćenog naroda od potpunog uništenja. Oni su dali svoj doprinos i našoj kulturi, a preko njih su Šibenik i Nin bili povezani puna dva stoljeća u borbi protiv zajedničkog neprijatelja.

Divnići i Nin

Porodica Divnić, koje su pojedini članovi odigrali krupnu ulogu u zbivanjima srednjovjekovnog Šibenika od XV st. dalje, potječe čini se iz Bosne.[19] Prvi put spominje se g. 1368. Mihovil Divnić kao član Velikog vijeća grada Skradina.[20] U to doba Šibenik se pomorstvom i pomorskom trgovinom razvijao i jačao na račun udaljenijeg Skradina. Zbog povoljnijih uslova bogaćenja brzo se ova porodica obrela u Šibeniku, gdje se spominje suvremenik Mihovilov i njegov bliži rođak Juraj, praotac ove razgranate porodice. Njegov sin Ciprijan (1374) imao je tri sina, Jurja, Šimuna i Nikolu, od kojih potječu tri glavne grane.[21] Jurjeva je grana izumrla g, 1542.[22] Neke grane dobile su kasnije nadimke kao Malpašić

[17] »disabitato per il cattivo aere«. Arh. za pov. jug. V, str. 66.

[18] Monumenta XI, str. 129.

[19] Prezime Divnić P. Kolendić dovodi u vezu s riječima dìva ili dîvna (djeva, djevojka) pa otuda, kaže, varijante Diuinich, Divnić, Difnic, Diphnicus, Difnico (Baraković i njegovi poznanici u Šibeniku. Prvi izvještaj c. k. drž. ref. real. gimnazije u Šibenik šk. god. 1913/1914, Šibenik 1914, str. 24). Prof. A. Šupuk smatra da ono dolazi od Diminoslav, Dminoslav (prema lat. Dominicus) u Glavni procesi u našem onomastičkom sistemu, Školski vjesnik 3—4, Split 1968, str. 17.

[20] Primus autem familiae Diphnicae de cujus publica patent monumenta fuit Michael judex Scardonae anno dni 1368, nam et domus Diphnica oriunda a dicta civitate. Galvani, Re d'armi, str. 67; Zavorović, Trattato, str. 2. Galvani u Re d'armi citira skradinskog notara Jakova Virevića (po Cod. Difnico 93).

[21] F. A. Galvani, Re d'armi, str. 82. Genealoško stablo porodice Divnić nije potpuno utvrđeno.

[22] Posljednja je bila Katarina, kći Jurja Divnića a supruga Šimuna Dominisa, zapovjednika rapske trireme.

(Nikolina) i Bistrić (Šimunova). Moleka također potječu od Nikoline grane. Imućni i ugledni, kao feudalci raspolagali su ogromnim posjedom, a bogatili su se trgovinom i ženidbenim vezama s bogatim familijama.[23] Bili su skloni nauci i cijenili su školovanje, naročito u XVI i XVII st., kad je uslijed turskog pustošenja nestala glavna materijalna baza, poljoprivreda. On su, naime, težili da školovanjem osiguraju egzistenciju kao civilni ili crkveni funkcioneri.[24] I pored infiltracije talijanskog jezika i običaja, koji se vršio putem činovničkog aparata, vojske i crkvenih prelata, ipak naša narodnost i naša narodna osebujnost nije bila potisnuta u dalmatinskim gradovima, osobito u Šibeniku. Čak je bila i pojačana neprekidnim migracijama iz zaleđa. Divnići su se, pored neprekidnog kontakta s mletačkim vlastima, kao službenici i vijećnici, u obiteljskom krugu i u saobraćaju s narodom isključivo služili materinskim jezikom. U ovoj sredini nisu se mogli održati ni doseljeni Talijani, što dokazuje asimilacionu snagu našeg naroda.[25] Tako je moralo biti u ovome gradu, gdje su se g. 1615. prikazivale drame Triju kralja u Samostanu sv. Spasa, određenom samo za plemićke kćeri.[26] Iako kao pisci pišu latinski, Divnići ne odbacuju svoj jezik. Petar Divnić Šimunov (1525—1600) pored drugih pjesama piše: Pjesan u pohvalu grada Šibenika.[27] Kad je Ivan Krstitelj Divnić pisao svoju oporuku 1637. god. odredio je da njegov sestrić Petar dade štampati neko izgubljeno djelo Marka Marulića, koje je preveo njegov otac Franjo na materinski jezik.[28]

[23] Praunuk Jurjev Ciprijan oženio se Katarinom udovom Petra Jurića a kćerkom šibenskog novčanog magnata, inače bivšeg splitskog plemića, Deše Jakovljeva (de Cutheis).

[24] U XV st. unuk Ciprijanov, od koga potječu tri glavne grane Divnića, fra Šimun putovao je u Francusku da dovrši nauke novčanom pomoći od 100 dukata koje mu je dala mati Hota (Katarina, rođ. Tavilić) »ad partes Gallie et ibi studere et perficere studia theologiae in quibus iam diu operam dedit«. Arhiv Divnić, Muzej grada Šibenika, sv. 301. — Nikola Divnić Petrov, koga je opjevao Baraković u »Vili Slovinki«, u svojoj oporuci g. 1545. određuje da onaj od njegovih sinova koji bude želio učiti neometano raspolaže njegovim dobrima. »Se alcuno de miei fioli durante el colmo de facultá proindiviso fra loro volesse andar al studio, sia mantenuto in studio et compratoli li libri di tutti li beni miei in comuni fino ch'l finirá il studio ne possa esser inqietato dalli altri fratelli... Arh. Divnića, sv. 153, str. 86. — Jedan od najpoznatijih članova te familije, dr Franjo, povjesničar, arheolog, suradnik Ivana Lucića, učio u Padovi, gdje je promoviran u doktora obaju prava, ostavlja u svojoj oporuci g. 1672. Ivanu Krstitelju Divniću, književniku »la mia biblioteca che sia procurato mandar a studio« Arh. Divnića, sv. 153, str. 88.

[25] U XV st. sin kalafata Veneziana, koji se doselio iz Venecije, naziva se Venecijanović. Prijatelj Barakovića Anđel Justinijanović unuk je visokog mletačkog službenika Giustinianija. F. Švelec, n. d., str. 200.

[26] Građa za povijest književnosti hrvatske VII, str. 395.

[27] Kukuljević, Pjesnici hervatski I, Zagreb 1858.

[28] »Obligo il mio erede che con buona sua comoditá faci stampar l'opera di Marco Marulo, tradotta dal q. sign. Francesco mio padre in lingua nostra materna acció che mia fattica fatti in tanti anni non venisse esser posta in darno. — Arh. Divnića, sv. 153, str. 41.



Nadgrobna ploča ninskog biskupa Jurja Divnića († 1530) u kapeli gospe od Zečeva u Ninu

Dr Franjo Divnić Nikolin (1607—1672) bio je »canceliere della lingua illirica sin l'ánno 1638«.[29] Njegovo glavno djelo koje je ostalo u rukopisu jest »Historia della guerra di Dalmatia fra Venetiani e Turchi dall'anno 1645 sino alla pace e separazione de confini«. O njegovu kulturnom i književnom djelovanju kazuje ovaj podatak: »nella casa del predetto dottore l'anni passati si siano tenute accademmie e congressi di virtuosi con intervento talvolta del Ecc. generale ed altri illustrissimi publici representanti«.[30] Šibenčanin Faust Vrančić (1551—1617) u svoje djelo »Dictionarium quinque nobilissimarum linguarum« stavlja i svoj materinski jezik. Battista Giustinian u izvještaju g. 1553. kaže: »I costumi degli abiti, ili parlar e le pratiche di questi Sebenzani sono tutti all'usanza schiava ... qualche gentiluomo veste all'taliana ma sono rari. Le donne tutte vestono alla schiava e quasi nessuna sa parlar franco«.[31] Da supruge Divnića nisu poznavale talijanski jezik dokazuju oporuke koje su im notari morali prevesti hrvatskim jezikom.[32] Ovo podržavanje narodnog jezika ističe Juraj Baraković, nasuprot Zadranima »koji voliše latinski pogoditi«.[33]

Karakterističan je izvještaj providura Giustiniana, koji opisuje sve plemstvo u Dalmaciji ovim riječima: »Perocchè in tutta la Dalmazia fiorisce un'elevata superbia et alterezza di nobiltá la quale é posta in mezzo dell'ignoranza et della povertá che sono due estremi di quella nobiltá dalmatina«.[34] Siromaštvo je bilo sve veće koliko su Turci više pritješnjivali gradove, a obradljivo zemljište se smanjivalo. Prema iznesenome, Venecija nije voljela dalmatinsko plemstvo, a nije ga volio ni narod. Radi osiromašenja Divnići su nastojali da se obogate bezobzirnim iskorištavanjem. To je izazvalo veliku mržnju puka, koji je najviše stradavao i otuda česti sukobi između plemstva i naroda. Mletačka vlast nije mogla prijeći preko nekih činjenica. Tako su braća dr Franjo, don Petar, protonotar, i Danijel, braća Divnići, bili višestruko optuženi: zbog neplaćanja poreza, utaje novca fontika, da su za vrijeme kuge g. 1649. opljačkali novac zalagaonice, zbog utaje novca hospitala sv. Lazara i da su trošili bez dozvole općinski novac. Optuženi su i zbog nekog ubijstva. Narod ih je htio linčovati, zbog čega se nisu pola godine pojavljivali na ulici. Zato su bili osuđeni presudom providura Cornara 7. XI 1661.

[29] Arh. Divnića, sv. 112, str. 13.
[30] Ib., str. 112.
[31] Monumenta VIII, str. 205.
[32] Godine 1565. Kornelija, kći Šimina Divnića a supruga Šimuna Soppe Zadranina, zahtijeva da joj se pročita oporuka koju je odredila i da joj bude protumačena »materna lingua« (Arh. Div., sv. 113, str. 3). Isto je tako Jerki, drugoj supruzi Franje Divnića, prevodioca M. Marulića, g. 1620. pročitana oporuka »et interpretato in lingua materna parola per parola«. Arh. Div., sv. 94, str. 1. Kad je g. 1633. Dijana, kći Petra Divnića, pjesnika »Pjesni u pohvalu ...«, diktirala svoju oporuku, notar joj interpretira »parola per parola in lingua materna« (Arh. Div., sv. 153, str. 51).
[33] Pet stoljeća hrv. književnosti, str. 178.
[34] Monumenta VIII, str. 222.

(»proscritti et esiliati... costretti sotto estero infausto cielo andar profughi«).[35] U jednom pismu upravljenom zadarskom arhiđakonu Valeriju Ponte, Ivan Lucić se žali zbog ovih progona kao i zbog dugova brata im ninskog biskupa Šimuna. Želio im je poslati novaca, ali su oni to odbili.[36] Zbog ovih teških prilika i nesigurnosti pojedini članovi ove porodice dolazili su na misao da se isele iz Šibenika. Tako Franjo Divnić (1550—1621), prevodilac Marulića, u svojoj oporuci g. 1621. dozvoljava nasljednicima da prodaju imovinu i da kupe nove posjede »non in Dalmazia« nego, misleći na Italiju, »in terra ferma«, ili da se novac utroši za otkup zarobljenih članova porodice u Turskoj.[37] I u XVIII st., kad su već Turci bili protjerani preko Dinare i kad su prestali njihovi napadi i pljačkanja, zbog općeg siromaštva u koje je zapala zemlja, Nikola Divnić pok. Danijela u svojoj oporuci kaže da je njihova domovina još uvijek u opasnosti zbog blizine Turaka i traži da se prodadu zemlje u Dazlini i kupi posjed u Italiji, »lontano da Turchi«.[38]

Porodica Divnić dala je pet visokih crkvenih dostojanstvenika, od kojih su trojica bila u Ninu (Juraj 1475—1530, Jakov 1530—1556 i Šimun 1646—1649). U dalmatinskoj crkvenoj hijerarhiji najslabija strana bili su biskupi tuđinci. Kao što je Venecija slala u Dalmaciju svoje upravne činovnike, tako je htjela da na čelu crkve budu njezini ljudi, koji će joj biti politički odani. Međutim, oni nisu poznavali ni jezik ni narod povjerene im dijeceze, a nisu to ni mogli, jer su dobrim dijelom izbivali iz svojih biskupija. Zbog toga je postojala zlovolja naroda protiv tih stranaca. Šibenski biskup Caligari punih je 39 godina upravljao biskupijom i upoznao je, ali upravo zbog nepoznavanja jezika morao je g. 1715. napustiti Šibenik. U Zoranićevim »Planinama« pastir Rosjak iznosi na grobu biskupa Divnića žalbe protiv mletačkih biskupa, koji su imali časti i dohodaka, ali nisu marili za narod, koji je stradao od turskih napada, dok je Divnić bio zaslužan i pomagao narod u nevolji. Zato Baraković u »Vili Slovinki« želi mansionaru šibenske katedrale don Mateju Tomaševiću, kome je posvetio svoje djelo, da postane biskup.[39]

Juraj Divnić (1450—1530) pripada Nikolinoj grani i sin je Ciprijana i Filipe, kćeri Nikole Mišića. Imali su 7 sinova i 4 kćeri. Od njih su najvažniji bili, pored Jurja, Šimun koji je bio odlikovan od pape Inocenta VIII ordenom reda zlatnog viteza. Od ovoga potječe Jakov, koji je g. 1530. naslijedio strica na biskupskoj stolici u Ninu, te Juraj, od kojega potječe ogranak Moleka. Drugi je bio Petar, zapovjednik prve

[35] Arh. Div., sv. 32, str. 25.
[36] Starine XXXII, str. 23.
[37] Arh. Div., sv. 153, str. 4.
[38] Ib., str. 18.
[39] Jer je i on rodoljub, bašćinac, »stare hiže rajnog Tomaša«. P. Kolendić, n. d., str. 31. Tomaševići su bili ugledna porodica u Šibeniku, a Tomaš Tomašević, »spectabilis miles«, zapovjednik šibenske trireme u ratu protiv Turaka. Supruga mu Marija bila je iz kuće Teupolo (Notar Cristoforo q. Andrea, sv. IV, str. 27, 320. Historijski arhiv Zadar).

trireme koju je grad Šibenik opremio za rat protiv Turaka. On je dobio nadimak Malpašić. Nikola je bio konventualac, provincijal Dalmacije, doktor teologije, kome je u dvorištu Samostana konventualaca u Šibeniku postavljena ploča s grbom i početnim slovima.[40] Ninska biskupija, na koju je Juraj zasjeo 1475. god., obuhvatala je i dio Like, pa su njezini prihodi u to doba bili veći od prihoda šibenske biskupije koji su, prema Sanudu, g. 1512. iznosili 450 dukata. Zbog malaričnosti, dozvolom pape, Juraj je boravio u Zadru, u palači koju su podigli njegovi predšasnici. Zbog malaričnosti i opasnosti od Turaka i Zoranići su se iselili u Zadar. Odavle je Juraj upravljao biskupijom i povremeno posjećivao Nin i njegov teritorij. Za vrijeme njegova boravka u Zadru zamjenjivao ga je ninski natpop Markantonio Raimondo, apostolski protonotar, Zadranin.[41] Juraj je biskupovao u doba kad su Turci, nakon pada Bosne (1463), duboko provaljivali u naše zapadne krajeve, pljačkali i odvodili veliki broj roblja. Godine 1493, 9. IX, odigrala se historijska bitka na Krbavskom polju. Te godine paša Hadum (Jakub) prešao je s 8000 konjanika rijeku Unu i provalio do Celja i Ptuja. Na povratku, pustošeći i paleći preko Hrvatskog zagorja, skrenuo je na jug, popalio Modruš i krenuo prema Udbini, gdje ga je ban Emerik Derenčin dočekao s 15 tisuća ljudi. Među njima su bili i knezovi Frankopani, koji su bili u zavadnji s banom zbog Senja, ali se izmiriše pred zajedničkim neprijateljem. Zgodnim rasporedom snaga i iznenađenjem, malobrojnija turska vojska je iznijela pobjedu. Biskup Juraj je odmah pohitao u Liku, gdje su ga banovac Gašpar Perušić, koji je preuzeo upravu zemlje namjesto zarobljenog bana, i ostalo plemstvo zamolili da ide kralju Vladislavu i da od njega traži pomoć. Međutim je Juraj odlučio da pošalje papi Aleksandru VI pismo s preporukom. Biskup je mislio da će to uroditi uspjehom, jer je svojedobno kralj Matijaš uputio papi pomoć kad su Turci bili napali Otranto i ugrozili Rim.[42] Pismo upućeno papi sadrži detaljan opis bitke.[43] U pismu biskup Juraj napominje da je najveći dio poginulih i nestalih bio iz njegove biskupije (»maiorque pars occisorum de diocesi mea fuit«). U njemu upozorava papu na veliku pogibao koja prijeti ne samo Hrvatskoj nego i svim susjednim i daljim zemljama na zapadu.

Hrvatski poraz (»cladis croatica«) imao je teških posljedica za naš narod. Budući da su se skoro svi bili digli na Turke, to je čitava zemlja opustjela. Podaci o gubicima se ne slažu. Po nekima je broj poginulih i zarobljenih iznosio 13.000, a po nekima je bilo 3500 poginulih i 1500 zarobljenih. U XVI st. jedan ljetopis ga zove »prvim rasapom kraljev-

[40] F. A. Galvani, Re d'armi, str. 82.
[41] Bianchi, Zara cristiana, str. 216.
[42] Klaić, Povijest Hrvata IV, str. 191—194.
[43] Vjesnik kr. hrv. slav. dalm. zemaljskog arhiva, god. II 1903, str. 248—251. Smatra se da je ovo najpouzdaniji izvor za »hrvatsko Kosovo«, kako nazivlju ovu bitku.

stva hrvatskoga«, a hrvatski sabor g. 1558. kaže da se »in vulgari Kerwawo polie nominatur.« Na pismo biskupa Jurja papa je po posebnom poslaniku poslao novaca i hrane.[44]

Poslije Krbavske bitke i apela ninskoga biskupa Jurja, javlja se čitav niz ljudi od riječi i pera, isključivo predstavnika plemstva i svećenstva, koji su nastojali da skrenu pažnju svijeta na upornu borbu koju je naš narod vodio bez veće pomoći protiv Turaka. Tako splitski nadbiskup Bernard Zane na Lateranskom koncilu g. 1512, zatim modruški biskup Benja-Kozičić g. 1513, Tranquillo de Andreis obraća se g. 1518. caru Maksimilijanu, zahtjevi za pomoć Stjepana Posedarskog i Tome Nigera, poslanika hrvatskog bana g. 1519, Marko Marulić piše papi Hadrijanu VI, iste godine održao je Bernardin Frankopan govor na njemačkom državnom saboru u Nürnbergu i mnogi drugi, ali se nitko nije maknuo ni pomogao narodu koji je stradavao.

Posljedice krbavske katastrofe osjetile su se doskora u Dalmaciji. Poslije dvadesetgodišnjeg primirja sultan Bajazit navijestio je rat Republici i Turci su provaljivali do dalmatinskih gradova. Turci su g. 1501. opsjeli Nin i već je grad djelomično bio evakuiran, ali su Turci ipak bili suzbijeni. Tom prilikom je biskup Juraj intervenirao da pomogne narodu. Krajem stoljeća imao je neprilika s Ninjanima i Zadranima zbog utjerivanja decima, ali je to riješio nagodbom. Zbog ovoga kao i zbog intervencija u sporu između zadarskih konventualaca i ninskih plemića i rješavanja tog pitanja nije prisustvovao na Lateranskom koncilu.[45]

Godine 1523. tražio je od pape Hadrijana VI da ga zbog starosti oslobodi dužnosti. Papa mu je odredio koadiutora sinovca Jakova, sina brata mu Šimuna, s pravom da naslijedi strica na ninskoj biskupiji. Oslobodi ga istodobno pastoralnih obaveza, s tim da dalje zadrži titulu ninskog biskupa. Nakon toga poživio je još sedam godina. Za to vrijeme je g. 1528. vlastitim sredstvima popravio katedralu sv. Asela, koja je bila trošna, i u njoj sebi napravio grobnicu. Na pobočnim vratima crkve postavljen je grb sa slovima G D i godina MDXXVIII. Sagradio je kapelu sv. Marcele gdje je bila postavljena nadgrobna ploča s grbom. Kasnije je postavljena na zidu s lijeve strane ulaza kapele Gospe od Zečeva. Na toj ploči je u reljefu njegov lik i natpis

HIC JACET AENONIUS PRAESUL
SED DIPHNICA PROLES
SIT SUA SORS
INTER REGIA CELSA PRECOR
OBIIT VIII AVGVSTI ANNO MDXXX

[44] Klaić, n. d., str. 193.

U crkvi je također obnovio namještaj i obredno posuđe, na koje je svugdje stavio svoj grb.[45] Juraj Šižgorić napominje da je pisao stihove na latinskom jeziku, ali se od toga nije ništa sačuvalo.[46] U ovo teško doba naše prošlosti naša književnost razvija se pod dojmom krvavih ratova i prožeta je rodoljubljem. Petar Zoranić u svojim »Planinama« prikazuje dio rasute i raseljene domovine — baščine, koju razdiru vuci. U viziji polazi od ninskih Vodica pa preko Paklenice i Velebita prolazi Likom, a vraća se Krkom, na kojoj vidi nekad starohrvatska a tada turska utvrđenja Čućevo i Nećven. Nakon Skradina dolazi u »slafni grad Šibenik«. Zadojen patriotizmom, Zoranić slavi biskupa Jurja, koga smatra zaslužnim i uzdiže kao borca koji brani domovinu. Nada se da će Turci biti protjerani i očekuje oslobođenje od »trikunje Božije ptice«, od pljačke, pustošenja i bijega naroda, jer »i mi bismo od ovud pobigli dali nas slatkost bašćine uzdrži«.

Biskupa Jurja naslijedio je sinovac Jakov, sin Šimunov, koadiutor od g. 1523. On je i dalje zadržao vikarom Markantonija Raimonda, ninskog natpopa. Budući da nije bio kanonik, nije odmah dobio biskupsku čast, a postavši biskupom upravljao je ninskom crkvom do smrti, g. 1556. Pokopan je u stričevoj grobnici. On je dao izraditi inventar ninske katedrale. Padom Udbine g. 1527. Turci su osvojili Liku, tako da je još prije Jurjeve smrti ninska biskupija bila ograničena samo na teritorij Dalmacije. Kad se Venecija zaratila s Turcima g. 1537, izgubljen je bio i Nadin, pa je površina biskupije pala otprilike na polovinu. I Jakov je imao sukobe zbog decima sela Krnice, koje je bilo na zadarskom teritoriju.[47]

Za vrijeme ciparskog rata (1570—1573) Nin je bio opsjednut. Da ne bi postao uporište Turaka, bio je porušen od samih branilaca. Dvije godine je bio napušten, »essendo sta smantellata et abbandonata Nona«.[48] Nakon rata, nastojanjem tadašnjeg ninskog biskupa Marka, bio je obnovljen i imao 814 stanovnika.[49]

Posljednji biskup bio je Šimun Divnić, sin Nikole, koji je bio skrbnik našeg historičara Ivana Lucića, kad je izgubio roditelje.[50] Rođen je g. 1613, učio je u Padovi, gdje je postigao doktorat crkvenog i civilnog prava. Čim je postao svećenik, papa Inocencije X postavio ga je g. 1646. za ninskog biskupa. Tada je već počeo kandijski rat (1645—1669). Za vrijeme ovog dugog i iscrpljujućeg rata, koji je trajao 25 godina, Dalmacija je bila pretvorena u pravu pustoš i proživljavala svoje najteže dane. Leonardo Foscolo, glavnokomandujući u tome ratu u Dalmaciji, dade razoriti g. 1646. grad Nin, koji je nakon ciparskog rata bio obnovljen.

[45] Bianchi, n. d., str. 216.
[46] Pet stoljeća..., str. 9; Stošić, Galerija uglednih šibenčana, str. 21.
[47] Bianchi, n. d., str. 217.
[48] Monumenta XI, str. 250.
[49] Solitro, Documenti, str. 114.
[50] F. Rački, Povjesnik Ivan Lucić Trogiranin, Rad XLIX, str. 67.

Da ga Turci ne bi koristili i u njemu se utvrdili, bili su porušeni bedemi i crkve. Tom prilikom izgorjela je i katedrala sv. Asela. Iste godine Foscolo je dao porušiti Skradin i neka druga mjesta. Iduće godine velika turska vojska napala je Šibenik. Tom prilikom istakao se Danijel Divnić, brat biskupa Šimuna, u odbijanju turskih juriša. Nakon toga harala je i kuga. Kakve su prilike bile u Dalmaciji, vidi se iz izvještaja Antona Bernarda g. 1556. koji izvještava da je Dalmacija »toliko propala da ono malo stanovništva što je preostalo od kužnih bolesti i sadašnjeg rata nema načina da sebe prehrani« i »da nevolja ne može biti veća«.

Šibenik je odbio Turke, ali je Nin ostao pust, a stanovništvo se razbježalo, najvećim dijelom u Zadar. Nakon egzodusa ninskog stanovništva biskup Šimun zatraži od pape drugu biskupiju i dobije Feltre u Italiji, gdje je i umro.[51]



[51] Bianchi, n. d.; Stošić, n. d., str. 23.

NIN AND ŠIBENIK UNTIL THE BEGINNING OF THE 15th CENTURY

Summary

In the first beginnings of the Croatian mediaeval State Nin was the political and church seat on the seaboard. In it sojourned a Croatian Prince and Bishop, who exercised his jurisdiction over the whole territory of the State. Bishop Grgur conducted a fight for church supremacy in Dalmatia. At the Church Synod in Split in 928 the Croatian diocese was abolished and Grgur was given the administration of the Skradin Diocese.

As a Skradin Bishop he died and was buried in the neighbourhood of Šibenik. The town of Šibenik appeared after Nin as a completely new municipal centre on the seacoast, and it boasted no Romanesque traditions. Both these Croatian towns developed their own maritime power and activity on the Adriatic, notably at the beginning of the 13th century during the Šibenik and Nin Prince Domald, fighting against the endeavours of Venice to exercise her sway over this part of the seaboard.

Negligence on the part of Hungaro-Croatian kings in matters of the Croatian seacoast as well as Turkish penetrations into the Balkans resulted in Venice succeeding to dominate over the Dalmatian towns, likewise over Nin and Šibenik. Having come under the sway of Venice, the Dalmatian towns lost their autonomy which they had had so far, and also the economic circumstances experienced a downfall. The circumstances were aggravated when after the fall of Serbia and Bosnia the Turks captures the remains of the Croatian State between the Dinara Mountain and the sea. They captured the territories of municipal districts and came near to the walls of Dalmatian towns. All this resulted in a breakdown of trade connections between the towns and the hinterland, with which they had been linked for several centuries. Agriculture, too, deteriorated, upon which the Šibenik and Nin nobilities had based their well-being. This was to mark the most difficult period in the history of this area, including the towns of Šibenik and Nin. This period spelt incessant devastations, looting, killings and taking the people into slavery. The municipal nobility were not fond of Venice, nor did the Republic care for them. Hence the nobility had to choose between two evils, Turkish or Venetian, choosing the lesser evil, Venice, for Venice was the only power that was able to protect them from the Turks. It is worth while noting that the gentlemen of Šibenik and Nin knew how to preserve their national peculiarities in these towns; they continued writing in their own mother tongue. Their wives knew no other language except Croatian, which is proved by innumerable archival data.

In Šibenik there lived a very honourable family by the name of Divnić, who played a great role in the historical events taking place in that town as well as in Nin. Among others, this family contributed five bishops, three of whom resided at Nin. Venice tried hard that in Dalmatian towns her men were at the head of the church authorities — Venetians — persons layal to the Republic. Therefore among the bishops of Nin Juraj Divnić was conspicuous; he administered the diocese from 1475—1530. In this period his diocese embraced a large part of Northern Dalmatia and half the province of Lika. In these hard times of Turkish invasions the bishop's activity was directed towards helping the people and alleviating the miseries caused by the enemy. In this time took place the historical battle of Krbavsko Polje in 1493 on the territory of his diocese, on which occasion the Turks defeated the Christian army, and numerous people were either killed ot taken into slavery, common people as well as nobles. Bishop Juraj went to the spot of the tragedy post-haste, about which he informed immediately the Pope, asking for help. However, this appeal as well as the appels of many subsequent personalities who entreated the whole of Europe and reminded the rulers of the dangers, remained without result, so that the people were left to themselves. The Croatian renaissance men of letters Zoranić and Barakovič commended Bishop Juraj in their works as a champion of freedom. Bishop Juraj had Nin Cathedral repaired, its furniture etc. mended. In the church itself he had a chapel built, which today is called Divnić's Chapel. He also was instrumental in the construction of a tomb with inscription, in which he was later buried.

He was succeeded by his coadjutor, his foster son Jakov, who administered the diocese in these difficult times until 1556. In this period the diocese was very much reduced. The last Divnić in the bishop's chair at Nin was Šimun Divnić, who became bishop at the beginning of the Cretan War (1645—1669), which was one of the bloodiest wars in Dalmatia. In this war the Venetian general Foscolo had all the more important places in the hinterland of Dalmatian towns destroyed, for the purpose of creating a kind of no man's land in which the Turks would not be able to hold their ground. On this occasion he had Nin bombarded, the people fled in all directions, and the town remained desolate. Today's ruins of Nin date back to this very time, and the consequences of such events made themselves felt for centuries thereafter. Bishop Šimun asked of the Pope to give him another diocese, and he received Feltre in Italy, where death took him.